

سخنرانی والا حضرت آقا خان در جلسه افتتاحی کنفرانس علمی در مورد « کلام خدا، هنر بشر: قرآن و تجلیات خلاق آن»

یک کنفرانس علمی (colloquium) بین‌المللی توسط مؤسسه ی مطالعات اسماعیلی برگزار شد.

مکان: مرکز مطالعات اسماعیلی، لندن

تاریخ: 19 اکتوبر 2003

بر گردان به پارسی: نوروز علی ثابتی

تاریخ برگردان: 12 اکتوبر 2016 برابر با 10 محرم الحرام 1438 (21 میزان 1395).

یادداشت: آنچه که در پاورقی آمده است، برداشت مترجم از متن سخنرانی والا حضرت کریم آقا خان بوده، و برای معلومات اضافی در اینجا درج گردیده است.

متن سخنرانی:

بسم الله الرحمن الرحيم

عالی جنابان،

دانشمندان و مهمانان گرامی،

خانم‌ها و آقایان،

یک انجمن خردمندان و فرهیختگان یک فرصت مغتنم است. بدین خاطر من بسیار زیاد مسرت دارم که (صبح) امروز در میان شما هستم، قسمی که شما کنکاش تان را راجع به موضوعی آغاز می کنید که، اگرچه جذبه همیشه‌گی دارد، در موقعی از یک اهمیت ویژه برخوردار است که برخوردارهای روشنگرانه میان باورها و فرهنگ‌ها را فرا می خواند. زبان هنر، هر قسمی که گویش بومی ی آن شکل می‌گیرد، زمانی که بیشتر از معنویت الهام بگیرد، می تواند یک وسیله مثبت عبور کننده از مانع، برای گفتمان باشد، [زیرا] که ژرفای روح انسانی را متجلی می سازد.

مکان برگزاری این کنفرانس علمی ی بین‌المللی بطور استثنایی مناسب است. در طراحی معماری و تعریف وظایف وسیع تر آن، مرکز اسماعیلی در لندن همانند هم قطارانش در سایر کشورها، در مشربتی از گفتگو، فروتنی، دوستی، و هماهنگی، بارور گردیده است. این مراکز، تعهدی را باز تاب می دهند که در بر گیرنده تلاش عالی در حوزه های عقل و روح می باشد.

بخاطر اختصاص دادن وقت تان در اوقات پرمشغله برای شرکت کردن در این کنفرانس، از شما صمیمانه سپاسگذاری می‌نمایم. همچنان، از طریق این رویداد بموقع، مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی را بخاطر گرمی داشت اش از بیست و پنجمین سالگرد افتتاح آن، مبارکباد می‌گویم. این، بخشی از برنامه‌ی بلند پروازانه‌ی مداوم آن در مطالعات قرآنی است که در آن پژوهشگران از سراسر جهان، [اعم] از مسلمانان و دیگر ادیان، شرکت می‌کنند. در تأمل به این مسئله که چگونه وحی اسلامی، در تحدی¹ اش با کاوش² و خرد که موهبت فطری انسان هستند، [به عنوان] یک جنبش پر قدرت به یک تمدن شکوفان نوین بشری تبدیل شد، آنها [در این مورد] از همه ضابطه‌های متنوع دانشگاهی (اکادمیک) استفاده می‌کنند.

این برنامه نیز فرصتی است برای دست یافتن به بینش‌هایی راجع به اینکه: چگونه بیان قرآن شریف که از لحاظ قصه‌های اخلاقی [مَثَل] و مجاز [تمثیل]³، استعاره و سمبول (نماد)⁴، غنی است، سرچشمه‌ی بی‌پایان از الهام بوده که برای طیف گسترده‌ای از تفسیر و تعبیرها (برداشت‌ها) جان بخشیده است. این آزادی از تفسیر، یک سخاوتی است که قرآن به تمام باورمندان (مؤمنین) عطا فرموده، و آنها را در اعتقادی متحد کرده است که، اگر آنها در کوشش صادقانه در فهم سخن خداوند رحیم مرتکب خطا شوند، وی ایشان را خواهد بخشید⁵. در نتیجه، خوش بختانه مصحف شریف به راهنمایی و روشنگری فکر و عمل مسلمانان، که به جوامع تفسیری و وابستگی معنوی متفاوت تعلق دارند، از یک قرن به قرن دیگر در محیط‌های فرهنگی گوناگون ادامه می‌دهد. قرآن شریف، همچنان، دامنه‌ی اساس کثرت‌گرایی اش را به پیروان دیگر ادیان گسترش داده است⁶. قرآن تأیید می‌کند که هر کس جهت و راهی دارد که

¹ تحدی، Challenge به معنای «هماوردی» و «به مبارزه طلبی» و «به چالش کشیدن» است. تحدی خداوند با جن و انس، برای آوردن همانند قرآن صورت گرفته هست همانطور که در قرآن به این موضوع اشاره شده است در آنجا که می‌فرماید: اشاره است به آیه 88 سوره اسراء (سوره 17). قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا. بگو اگر انس و جن گرد آیند تا نظیر این قرآن را بیاورند مانند آن را نخواهند آورد هر چند برخی از آنها پشتیبان برخی [دیگر] باشند (ترجمه از فولادوند).

² در مورد کاوش، تلاش، مجاهده، و کوشش در قرآن آمده است: آیه 06 سوره عنکبوت (سوره 29). وَمَنْ جَاهَدْ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ. و هر که بکوشد تنها برای خود می‌کوشد زیرا خدا از جهانیان سخت بی‌نیاز است. (ترجمه از فولادوند).

³ parable and allegory

⁴ metaphor and symbol

⁵ اشاره است به آیه 54 سوره انعام (سوره 6). وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ. و چون کسانی که به آیات ما ایمان دارند نزد تو آیند بگو درود بر شما پروردگارتان رحمت را بر خود مقرر کرده که هر کس از شما به نادانی کار بدی کند و آنگاه به توبه و صلاح آید پس وی آمرزنده مهربان است. (ترجمه فولادوند)

⁶ آیه 66 سوره یک (سوره البقره) اشاره دارد که: إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ. در حقیقت کسانی که (به اسلام) ایمان آورده اند و کسانی که یهودی و ترسایان و صابئان هستند، هر کس به خدا و روز بازپسین ایمان داشت و کار شایسته کرد پس اجرشان را پیش پروردگارش خواهند داشت و نه بیمی بر آنان است و نه اندوهناک خواهند شد (ترجمه فولادوند).

به سوی آن روانه است، برای اینکه همه باید برای اعمال نیک تلاش نمایند، به این عقیده که، در هر جایی که باشند، الله آنها را با یکدیگر یکجا خواهد ساخت.⁷

سَنَّتِ [ما]، حرفه دانشمندان فرهیخته را که بخاطر این همایش در اینجا حضور بهم رسانیده اند، گرامی میدارد. قرآن خودش تصریح میکند که، مردمی که برای آن‌ها حکمت عطا شده است، دریافت کنندگان خیر فراوان هستند⁸، و آنها اشخاص والا مقام هستند⁹. بدین خاطر است که اسلام، مردان و زنان مسلمان را بطور پیگیر تشویق نموده است تا دانش را در هر کجا که یافت میشود، جستجو کنند.¹⁰ ما همه میدانیم که الکندی¹¹، حتی در قرن نهم، در پذیرفتن و جذب کردن حقیقت، [وَلَوْ] منبع اش هر جا که باشد، هیچ شرمی نمی دید. او اعتقاد داشت که حقیقت، جوینده اش را هرگز خوار نمی کند، بلکه برایش شرف می بخشد. ناصر خسرو، شاعر و فیلسوف ایرانی قرن یازدهم، نیز با منظوم ساختن آموزه های پیامبر، فضیلت دانش

همچنان آیه 69 سوره المائده (سوره 5): **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقُونَ وَالنَّصَارَىٰ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ**. کسانی که ایمان آورده و کسانی که یهودی و صابئی و مسیحی اند هر کس به خدا و روز بازپسین ایمان آورد و کار نیکو کند پس نه بیمی بر ایشان است و نه اندوهگین خواهند شد. (ترجمه فولادوند)

7 اشاره است به آیه 15 سوره شوری (سوره 42). **فَلَذَلِكَ فَادُعْ وَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأَمَرْتُ لِأَعْمَلِ بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حِجَةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ**. بنابراین به دعوت پرداز و همان گونه که ماموری ایستادگی کن و هوسهای آنان را پیروی مکن و بگو به هر کتابی که خدا نازل کرده است ایمان آوردم و مامور شدم که میان شما عدالت کنم خدا پروردگار ما و پروردگار شماست اعمال ما از آن ما و اعمال شما از آن شماست میان ما و شما خصومتی نیست خدا میان ما را جمع می کند و فرجام به سوی اوست. (ترجمه فولادوند)

همچنان در آیه 53 سوره شوری (سوره 42) است. **صِرَاطَ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ**. راه همان خدایی که آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است از آن اوست هشدار که [همه] کارها به خدا بازمی گردد (ترجمه فولادوند)

همچنان، آیه 6 سوره انشاق (سوره 88). **يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ. أَيُّ انْشَاقِ حَقًّا كَمَا تَوْبَهُ سَوِيٌّ بِرَبِّكَ خُودِ بَسْخَتِي فِي تَلَاثِيٍّ وَ أَوْ رَا مَلَقَاتٍ خَوَاهِي كَرْدِ (ترجمه فولادوند). بخشی از آیه 3 سوره تغابن (سوره 64). **وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ**. و فرجام به سوی اوست (ترجمه فولادوند).**

همچنان در آیه 109 سوره آل عمران (سوره 3): **وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ**. و آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است از آن خداست و [همه] کارها به سوی خدا بازگردانده می شود. (ترجمه فولادوند).

همچنان در آیه 88 سوره القصص (سوره 28): **وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ**. و با خدا معبودی دیگر مخوان خدایی جز او نیست جز ذات او همه چیز نابودشونده است فرمان از آن اوست و به سوی او بازگردانیده می شوید. (ترجمه فولادوند).

8 اشاره است به آیه 269 سوره البقره (سوره 1). **يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ**. (خدا) به هر کس که بخواهد حکمت می بخشد، و به هر کس حکمت داده شود، به یقین، خیری فراوان داده شده است؛ و جز خردمندان، کسی پند نمی گیرد. (ترجمه فولادوند).

9 اشاره است به آیه 11 سوره المجادله (سوره 58). **يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ**. خدا [رتبه] کسانی از شما را که گرویده و کسانی را که دانشمندان [بر حسب] درجات بلند گرداند. 9 اشاره است به آیه 269 سوره البقره (سوره 1). **يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ**. (خدا) به هر کس که بخواهد حکمت می بخشد، و به هر کس حکمت داده شود، به یقین، خیری فراوان داده شده است؛ و جز خردمندان، کسی پند نمی گیرد. (ترجمه فولادوند).

10 اشاره است ه حدیث شریف: **أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ ؛ فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَىٰ كُلِّ مُسْلِمٍ**. ترجمه: دانش را فرا گیرید ، ولو که در چین باشد؛ زیرا جستجوی دانش بر هر مسلمانی واجب است.

11 ابو یوسف یعقوب بن اسحاق کندی، موسوم به ابوالحکما (801 – 873) ریاضیدان، منجم و فیلسوف عرب نخستین حکیم اسلامی است که به آثار حکمای یونان دسترسی داشته و به ترجمه آثار ارسطو و تفسیر و بیان آنها پرداخته است.

را می ستایید. برای او جهادِ حقیقی، نبردی است که از طریق گسترش دانش، که آن تاریکی ی جهالت را از میان بر میدارد و تخم آشتی را که فطرتاً در روح انسان جای دارد، می پروراند، علیه عاملین تحجّر باید بر پا نمود.¹²

این کنفرانس علمی، یک سلسله از بیانات هنری مسلمانان را، فرا تر از [محدوده] زمان و مکان، زیر پوشش قرار می دهد. برخی از دانشمندان برجسته یی که امروز در اینجا حضور دارند، مشاهده نموده اند که، با وجود اینکه قرآن، دُکترینی (نظری) را در مورد هنر اسلامی و یا فرهنگ تجسّمی ممکن است ارائه ندهد، [اما] حوزه ی تخیلی را در این جهت عرضه می کند. از دیر باز، آیات آن الهام بخش آثار هنری و معماری بوده، و نگرش ها و هنجارهایی را که راهنمای انکشاف سنت های هنری ی اسلامی بوده اند، را شکل داده است .

بخصوص در این زمینه، آیا مدّ نظر داشتن این نیز بمورد خواهد بود؟ چنانکه این تصوّر قرآنی از کیهان به عنوان جلوه ای از اراده و آفرینش الله بوده، که در جوامع گوناگون مسلمان، برای نسل‌هایی از هنرمندان، دانشمندان و فلاسفه الهام بخشیده است.

کاوش های علمی، پرسش های فلسفی، و تلاش های هنری، تماماً به عنوان پاسخی از طرف باورمندان (مؤمنین) به این فراخوانی پیاپی قرآنی بوده است تا اینکه در مورد آفرینش به عنوان راهی که برای درک عظمت خیراندیشانه الله است، بیندیشند. همانگونه که سوره البقره بر این گواه است: « هر طرفی که روی تان را بگردانید، روی الله در آنجا هست».¹³

آیا قرآن هنرمند را، به اندازه عارفان به چالش نمی خواند که پا را فراتر از [جهان] مادی یا ظاهر، گذارد، برای اینکه در پی کشف حجاب تلاش کند که آنچه که در «مرکز»¹⁴ قرار دارد اما برای «محیط» (پیرموان)¹⁵ زندگی می بخشد؟ آیا یک اثر هنری بزرگ، همانند به حالتِ خلّسه [بیخودی] عارفان، یک ژست (تحرّک) روح،

¹² شاید اشاره باشد به قصیده شماره 269 ناصر خسرو.

دلالت باید بر عقل و سر ز جهل تهی	اگر ت آرزوست امر و نهی و گاه و شهی
هنرت باید از آغاز، اگر نه بی هنری	محال باشد جستن بهی و پیش گهی
کجاست جای هنر جز به زیر تیغ و قلم؟	بدین دو بر شود از چه به گاه شاه و رهی
قلم دلیل صلاح است و تیغ رهبر جنگ	تو زین دو ای هنری مرد بر کدام رهی؟
قلم نشانه عقل است و تیغ مایه جور	یکی چو حنظل تلخ و یکی چو شهد شهی

.....

ز جهل بتر زی اهل علم نیست بدی	ز هر بدی بجهی چون ز جهل خود بجهی
ره در حکما گیر و زین عدو بگریز	که جز به عون حکیمان از این عدو نرهی

¹³ اشاره است به آیه 115 سوره البقره (سوره 1): «وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ. و مشرق و مغرب از آن خداست پس به هر سو رو کنید آنجا روی [به] خداست آری خدا گشایشگر داناست. (ترجمه فولادوند)

¹⁴ center

¹⁵ Periphery

یک شور نفس که به اثر تلاش بوجود می آید تا یک نگاه گذرا همراه با صمیمت را تجربه کند که آن غیر قابل توصیف و ماورای هستی است، نمی باشد؟

آیه ی مشهور «روشنایی» در قرآن، آیت النور¹⁶ که جمله اول آن در اینجا در نگاره ای که در پشت سر من نوشته شده است، که در میان مسلمانان تفکری در مورد [ذات] سبحانه و تعالی¹⁷، إلقاء می کند. این آیه به جهانی پر از نشانه ها و سمبول ها اشاره دارد که کمال آفرینش و رحمت «الله» را [در ذهن] مجسم می سازد. بسیاری از آیات دیگر قرآن به همین شکل الهام بخش خوش نویسی در تمام اشکال آن بوده اند، که از غنا و نشاط سنت های اسلامی را در هنر، برای ما خاطر نشان می سازند.

آرزوی قلبی من این است که این کنفرانس، بینش ها [جرقه های فکری] بیشتر را برای درکی از قرآن شریف به عنوان پیامی که آن، کلیت هستی و تلاش انسانی را در برمیگیرد، ببار خواهد آورد. این [پیام نه تنها] متمرکز به رستگاری نفس است، بلکه بطور سنجش پذیر حاوی اوامر اخلاقی نیز است که آن یک نظم اجتماعی ی برابر را تداوم می بخشد. قرآن بینش فراگیر جامعه است که برای اصالت کردار و رفتار برتری می دهد. آن از تفاوت های زبان و رنگ سخن می گوید، به عنوان نشانه رحمت الهی و یک نشانه برای مردم دانا است تا در مورد آن ببینند.¹⁸

زمان ما، زمانی است که دانش و اطلاعات با گامی سریع و شاید نگران کننده در حال گسترش اند. بنابراین، ظرفیت بی سابقه برای بهبود وضعیت بشری وجود دارد. و هنوز بیماری هایی چون فقر فلاکت بار و جهل، و برخوردهایی که این ها را ببار می آورند، ادامه دارند که جهان را رنج می دهند. قرآن این چالش ها را به روشنی پاسخ می دهد. قدرت پیام آن، در منش بخشنده اش نسبت به تفاسیر متفاوت¹⁹؛ احترام اش نسبت به ادیان و جوامع

¹⁶ اشاره است به آیه 35 سوره نور (سوره 24): اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُوْرٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ. خدا نور آسمانها و زمین است مثل نور او چون چراغی است که در آن چراغی و آن چراغ در شیشه ای است آن شیشه گویی اختری درخشان است که از درخت خجسته زیتونی که نه شرقی است و نه غربی افروخته می شود نزدیک است که روغنش هر چند بدان آتشی نرسیده باشد روشنی بخشد روشنی بر روی روشنی است خدا هر که را بخواهد با نور خویش هدایت می کند و این مثلها را خدا برای مردم می زند و خدا به هر چیزی داناست. (ترجمه فولادوند)

¹⁷ the sacred, the transcendent

¹⁸ اشاره است به آیه 22 سوره الروم (سوره 30): وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ. و از نشانه های [قدرت] او آفرینش آسمانها و زمین و اختلاف زبانهای شما و رنگهای شماست قطعا در این [امر نیز] برای دانشوران نشانه هایی است. (ترجمه فولادوند).

همچنان آیه 13 سوره الحجرات (سوره 49). يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ. ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست بی تردید خداوند دانای آگاه است. (ترجمه فولادوند)

¹⁹ شاید اشاره به آیه 256 سوره البقره (سوره 1) باشد. لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ. در دین هیچ اجباری نیست و راه از بیراهه بخوبی آشکار شده است پس هر کس

دیگر²⁰؛ تأکید اش به برتری عقل²¹؛ اصرار اش بر اینکه دانش ارزشمند است زمانی که برای خدمت به آفرینش الله مورد استفاده قرار می گیرد؛ و فراتر از همه، تأکید آن بر انسانیت مشترک ما²²، باز تاب یافته است.

قسمی که این کنفرانس علمی، کنکاش خود را آغاز می نماید، برای شما در تمام برنامه تان موفقیت آرزو دارم.

متشکرم .

به طاغوت کفر ورزد و به خدا ایمان آورد به یقین به دستاویزی استوار که آن را گسستن نیست چنگ زده است و خداوند شنوای داناست. (ترجمه فولادوند)

20 آیه 66 سوره یک (سوره البقره) اشاره دارد که: **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ.** در حقیقت کسانی که (به اسلام) ایمان آورده اند و کسانی که یهودی و ترسایان و صابئان هستند، هر کس به خدا و روز بازپسین ایمان داشت و کار شایسته کرد پس اجرشان را پیش پروردگارش خواهند داشت و نه بیمی بر آنان است و نه اندوهناک خواهند شد (ترجمه فولادوند).

همچنان آیه 69 سوره المائده (سوره 5): **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ.** کسانی که ایمان آورده و کسانی که یهودی و صابئی و مسیحی اند هر کس به خدا و روز بازپسین ایمان آورد و کار نیکو کند پس نه بیمی بر ایشان است و نه اندوهگین خواهند شد. (ترجمه فولادوند)

21 شاید اشاره باشد به آیه 9 سوره الزمر (سوره 39): **قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ.** بگو آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند تنها خردمندانند که پندپذیرند. (ترجمه فولادوند)

همچنان آیه 18 سوره الزمر (سوره 39): **الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ.** به سخن گوش فرامی دهند و بهترین آن را پیروی می کنند اینانند که خدایشان راه نموده و اینانند همان خردمندان. (ترجمه فولادوند)

22 اشاره است به آیه 1 سوره النساء (سوره 4): **يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا.** ای مردم از پروردگارتان که شما را از نفس واحدی آفرید و جفتش را [نیز] از او آفرید و از آن دو مردان و زنان بسیاری پراکنده کرد پروا دارید و از خدایی که به [نام] او از همدیگر درخواست می کنید پروا نمایید و زنه از خویشاوندان میرید که خدا همواره بر شما نگهبان است. (ترجمه فولادوند)

همچنان آیه 98 سوره الانعام (سوره 6): **وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ.** و او همان کسی است که شما را از يك تن پدید آورد پس [برای شما] قرارگاه و محل امانتی [مقرر کرد] بی تردید ما آیات [خود] را برای مردمی که می فهمند به روشنی بیان کرده ایم. (ترجمه فولادوند)

همچنان آیه 189 سوره الاعراف (سوره 7): **هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيًّا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبِّهَا لَنْ أَسْأَلَنَّهُ لَنْ آتِيَنَّا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ.** اوست آن کس که شما را از نفس واحدی آفرید و جفت وی را از آن پدید آورد تا بدان آرام گیرد پس چون [آدم] با او [حو]ا [درمیخت] باردار شد باری سبک و [چندی] با آن [بار سبک] گذرانید و چون سنگین بار شد خدا پروردگار خود را خواندند که اگر به ما [فرزندی] شایسته عطا کنی قطعا از سپاسگزاران خواهیم بود. (ترجمه فولادوند)

همچنان آیه 3 سوره الزمر (سوره 39) **خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَى تُصْرَفُونَ.** شما را از نفسی واحد آفرید سپس جفتش را از آن قرار داد و برای شما از دامها هشت قسم پدید آورد شما را در شکمهای مادرانتان آفرینشی پس از آفرینشی [دیگر] در تاریکهای سه گانه [م شیمه و رحم و شکم] خلق کرد این است خدا پروردگار شما فرمانروایی [و حکومت مطلق] از آن اوست خدایی جز او نیست پس چگونه [و کجا از حق] برگردانیده می شوید. (ترجمه فولادوند)

منابع و مأخذ:

The Institute of Ismaili Studies

انستيتوت مطالعات اسماعيلي، لندن، 2003. (IIS)

<http://www.amaana.org/agakhan/iis25annivspeech.htm>

His Highness the Aga Khan's Speech at the Opening Session of 'Word of God, Art of Man: The Qur'an and its Creative Expressions'

An International Colloquium organized by The Institute of Ismaili Studies

His Highness the Aga Khan, The Ismaili Centre, London October 19, 2003

Your Excellencies,
Your Worship,
Distinguished Scholars and Guests,
Ladies and Gentlemen,

An assembly of the wise and learned is a privileged occasion. I am, therefore, immensely happy to be with you this morning as you begin your deliberations on a theme which, though of perennial interest, holds a special significance at a time that calls for enlightened encounters among faiths and cultures. Whatever its vernacular forms, the language of art, more so when it is spiritually inspired, can be a positive barrier-transcending medium of discourse, manifesting the depths of the human spirit.

The venue for this international colloquium is particularly appropriate. In its architectural design and definition of broader functions, the Ismaili Centre in London, like its counterparts in other countries, has been conceived in a mood of dialogue, of humility, of friendship and of harmony. These Centres reflect a commitment to permeate excellence of endeavour in the realms of the intellect and the spirit.

I thank you most warmly for setting aside the time from your busy schedules to participate in this colloquium. I also congratulate the Institute of Ismaili Studies for marking the twenty-fifth year since its inauguration through this timely event. This is a part of its ongoing ambitious programme of Qur'anic studies in which scholars from around the world, both Muslim and of other persuasions, are participating. They bring to bear a variety of academic disciplines on a reflection of how Islam's revelation, with its challenge to man's innate gift of quest and reason, became a powerful impetus for a new flowering of human civilisation.

This programme is also an opportunity for achieving insights into how the discourse of the Qur'an-e-Sharif, rich in parable and allegory, metaphor and symbol, has been

an inexhaustible well-spring of inspiration, lending itself to a wide spectrum of interpretations. This freedom of interpretation is a generosity which the Qur'an confers upon all believers, uniting them in the conviction that All-Merciful Allah will forgive them if they err in their sincere attempts to understand His word. Happily, as a result, the Holy Book continues to guide and illuminate the thought and conduct of Muslims belonging to different communities of interpretation and spiritual affiliation, from century to century, in diverse cultural environments. The Noble Qur'an extends its principle of pluralism also to adherents of other faiths. It affirms that each has a direction and path to which they turn so that all should strive for good works, in the belief that, wheresoever they may be, Allah will bring them together.

Tradition honours the vocation of the learned scholars who are gathered here for this colloquium. The Qur'an itself acknowledges that people upon whom wisdom has been bestowed are the recipients of abundant good; they are the exalted ones. Hence Islam's consistent encouragement to Muslim men and women to seek knowledge wherever it is to be found. We are all familiar that al-Kindi, even in the 9th century, saw no shame in acknowledging and assimilating the truth, whatever its source. He argued that truth never abases, but only ennoble its seeker. Poetising the Prophet's teaching, Nasir Khusraw, the 11th century Iranian poet-philosopher, also extols the virtue of knowledge. For him, true jihad is the war that must be waged against the perpetrators of bigotry, through spreading knowledge that dispels the darkness of ignorance and nourishes the seed of peace that is innately embedded in the human soul.

This colloquium covers a range of Muslim expressions in the Arts, across time and space. Some among the eminent scholars present today have observed that, while the Qur'an may not propound a doctrine of Islamic art or material culture, it does offer imaginative scope in this direction. From early on, its passages have inspired works of art and architecture, and shaped attitudes and norms that have guided the development of Muslim artistic traditions.

In this context, would it not also be relevant to consider how, above all, it has been the Qur'anic notion of the universe as an expression of Allah's will and creation that has inspired, in diverse Muslim communities, generations of artists, scientists and philosophers? Scientific pursuits, philosophic inquiry and artistic endeavour are all seen as the response of the faithful to the recurring call of the Qur'an to ponder the creation as a way to understand Allah's benevolent majesty. As Sura al-Baqara proclaims: 'Wherever you turn, there is the face of Allah'.

Does not the Qur'an challenge the artist, as much as the mystic, to go beyond the physical - the outward - so as to seek to unveil that which lies at the centre but gives life to the periphery? Is not a great work of art, like the ecstasy of the mystic, a gesture of the spirit, a stirring of the soul that comes from the attempt to experience a glimpse of, and an intimacy with, that which is ineffable and beyond being?

The famous verse of 'light' in the Qur'an, the Ayat al-Nur, whose first line is rendered here in the mural behind me, inspires among Muslims a reflection on the sacred, the transcendent. It hints at a cosmos full of signs and symbols that evoke the perfection of Allah's creation and mercy. Many other verses of the Qur'an have similarly inspired calligraphy in all its forms, reminding us of the richness and vitality of Muslim traditions in the Arts.

It is my sincere hope that this colloquium will bring additional insights to an understanding of the Holy Qur'an as a message that encompasses the entirety of human existence and effort. It is concerned with the salvation of the soul, but commensurately also with the ethical imperatives which sustain an equitable social order. The Qur'an's is an inclusive vision of society that gives primacy to nobility of conduct. It speaks of differences of language and colour as a divine sign of mercy and a portent for people of knowledge to reflect upon.

Ours is a time when knowledge and information are expanding at an accelerating and, perhaps, unsettling pace. There exists, therefore, an unprecedented capacity for improving the human condition. And yet, ills such as abject poverty and ignorance, and the conflicts these breed, continue to afflict the world. The Qur'an addresses this challenge eloquently. The power of its message is reflected in its gracious disposition to differences of interpretation; its respect for other faiths and societies; its affirmation of the primacy of the intellect; its insistence that knowledge is worthy when it is used to serve Allah's creation; and, above all, its emphasis on our common humanity.

As this colloquium embarks on its deliberations, I wish you well in all your proceedings.

Thank you.

Source: [The Institute of Ismaili Studies](http://www.amaana.org/agakhan/iis25annivspeech.htm) (IIS)

<http://www.amaana.org/agakhan/iis25annivspeech.htm>